

TITLE OF THE ENTRY: Pakutkot

DIVISION: Regional Languages Division

CATEGORY: Short Story-Hiligaynon

SYNOPSIS

May ginsaad si Angging sa wala pa magtaliwan si Ulang Baoy nga iya lolo. Ginpangako niya nga sa pagsukat sang isa ka tuig nga ini malubong, ipakutkot niya ang mga tul-an sini kag isaylo sa kuweba sa diin natago ang mga tul-an sang iya mga katigulangan. Ginapatihan sang mga tumandok sang Kanipayan, sangka minoro nga mga walo ka oras kon panawon halin sa banwa, nga indi makapahuway sang dayon ang kalag sang minatay kon indi ini madul-ong sa kuweba nga ila hamyangan.

Ang pagkutkot ang pinakadako nga bahin sang ila kabuhi bilang mga tumandok. Ginakabig nila ini nga labaw sa pagpakasal kag pagpabunyag kay amo ini ang kataposan nga pag-updanay sang mga buhi kag minatay. Dako nga kantidad ang kinahanglanon sa pagpakutkot kag ang karbaw nga ginasaligan ni Angging nga mabaligya kag kuhaan sang ila galastuhon, hinali nga napatay.

Nangayo sia sang bulig sa mga himata apang wala sila sing maamot kay nagahanda sila sa pagsaylo sa pihak nga sityo sang Omlot. Ginapahalin sila sang gobyerno sa ila duta kay malapit na matapos ang ginapatindog nga dam nga magahatag sang kinahanglanon nga tubi sa mga tagabanwa. Tungod wala sia makuha nga bulig sa mga himata, nagdulhog sa banwa si Angging agod mangamo kag magtipon sang galastuhon sa pagpakutkot bisan pa indi niya luyag magbulag sa iya kahagugma.

Maangkon ayhan ni Angging ang kabayaran nga kalipay sa pagtuman sang panaad nga iya ginsaad?

PAKUTKOT

Ginpukaw sia sang makakulugmat nga damgo sa kaagahon nga wala pa nagbanag-banag ang kalibotan. Matugnaw ang huyop sang hangin nga dala sang ambon kon kasanagon gani mabatyagan niya ang pagpanalupsop sini sa iya unod nga nagalapos sa salog nga kawayan. Nagbungkalas sia nga nagahangos. Ginapanganinaw niya ang bayhon ni Ulang Baoy nga nakunopan sang kapung-aw samtang nagahulat sa pihak nga pangpang sang suba sang Kanipayan. Hinali nga nagtaas ang tubi kaangay sang balud kag naghampas sa ila. Ang iya ginatindogan nalugho nga daw nalunay nga kandila kag upod sa tigulang, gin-anod sila sang balud pakadto sa ilawod. Malus-aw ang palibot kag indi niya masat-om ang ginapahangop sang nagtaliwan nga lolo, apang napat-od niya nga malain nga pahibalo ang padamgohon sang minatay kag masubo ang balatyagon nga ginabilin.

Inanay nga nagpalapit sia sa bintana kag ginhandá ang kaugalingon. Sa malayo, makita niya ang dagway sang babaye nga nagapadulong. Si Susa nga pakaisa niya.

“Angging, maayo kay nakamata ka na,” ang panamyaw ni Susa sang mga pila ka lak-ang na lang sa iya ugsaran. Wala ini maghulat nga sabton kag hagarón sang tagbalay nga masaka. “Abaw, indi manami ang dala ko nga balita.”

“Ngaa? Ano ang natabo?” ang pamangkot ni Angging sang makamalamad nga sa tupad na niya ang pakaisa.

“Ay, Angging, napatay ang karbaw nga balaligya naton,” ang sabat ni Susa. “Naglup-og kagab-i. Abi namon kinapoy lang sa kainit sang panahon. Apang subong

nga aga sang gin-usisa nila agod dal-on sa banwa, wala na ginhawa. Patay na ang karbaw, Angging!”

Hinali nga nadula ang katuyohon ni Angging. Gindalagan niya ang lumboy sa diin ginabangot ang karbaw. Naurongan sia sang makita ang nahay-ad nga sapat. Bisan nagaamat na sanaaw ang kalangitan nga ginsabwagan sang duag-kanaryo nga kasanag, nagdulom ang panulok ni Angging. Subong nga adlaw dal-on kag ibaligya sa banwa ang karbaw, kag ang bayad sini ang ginasaligan niya nga galastuhon sa pagpakutkot kay Ulang Baoy.

“Sa una nga pagsukat sang akon lubong, kutkoton ninyo ang akon tul-an kag bulagon ang unod agod makapadayon ako sa hamyangan sang akon mga katigulangan,” ang mabatian niya nga pamilin-bilin sang iya lolo bag-o ini madulaan sang pangalibotan. “Angging, ipangako mo ini sa akon.”

Gin-ako ni Angging ang bilin kay sa amo lang ini nga paagi mabalosan niya ang kaalwan kag pagpalangga sang tigulang nga nagpadako sa iya. Si Ulang Baoy ang nagsapupo sa iya humalin nga nagtaliwan ang iya mga ginikanaan. Natabunan sila sang baha samtang nagatabok sa suba mga siyam na ka tuig ang nagligad. Wala na niya maabti ang iya Ulang Piing nga asawa ni Ulang Baoy. Bugtong nga bata sang mag-asawa ang iloy ni Angging.

Sa mga tumandok sang Kanipayan, dako nga alakoon ang pagpakutkot. Nagapati sila nga samtang wala pa makutkot kag masaylo ang mga tul-an sang minatay sa kuweba nga gin-aman sang ila mga katigulangan, ang ila kalag indi makapahuway sang dayon.

Anom na lang ka bulan kag masukat na ang paglubong kay Ulang Baoy. Sa pagbanta ni Angging, ang pagpadamgo sa iya pahanumdom sang iya panaad. Dako nga kantidad ang kinahanglanon sa pagpakutkot kay malahalon ini nga higayon sa mga tumandok. Naglibog ang iya ulo. Wala sia sing natago nga galastuhon kag subong patay na ang karbaw nga balaligya. Ginpangluhot ni Angging ang dulonan sang iya hunahuna agod matuhoy ang masunod nga tikang.

Nagpalapit sia kay Molok, ang iya pakaduha nga may sarang.

“Wala na ako nagapati sa pagpakutkot,” ang sabat ni Molok sang iya na masaysay ang ginapangayo sa pakaduha. “Gani bisan may kwarta ako, indi ako magpahulam. Kabay pa mauntat na inang kinaradto nga pagpati.”

Wala lagi makatikab si Angging sa ginhambal sang iya pakaduha. Indi niya matungkad ang kadalom sang aligutgot ni Molok agod balibaran ang pinakauna kag ayhan pinakaulihi niya nga pangabay.

Indi niya luyag magpakitluoy apang wala sia makuhaan sang galastuhon sa pagpakutkot. Suno sa ila pagpati, kinahanglan niya nga magpaihaw sang duha ka itom nga baboy kag magpakuyang sang mga pagkaon, upod na ang tabako kag tuba kay uyon ini sang minatay. Kinahanglan man niya nga magpahimo sang panapton nga ginburdahan sang kamot.

“Kon tan-awon, wala pulos ang magpakutkot subong kay panakawon lang sang mga taga-banwa ang mga tul-an kag ibaligya sa mga dumuluong nga kolektor,” ang dugang ni Molok.

May dagta sang kasaklaw sa tingog ni Molok, gani ginbali ni Angging ang nagagitib nga sungon sa iya dughan. Nahangpan niya ang ginabatyag sang pakaduha kay nasaksihan niya kon paano ini nanangis sang masapwan nga pinanakaw ang mga tul-an sang iya ginikanan sa kuweba nga ila gintaguan. Nadudla ini kag humalin sadto, sia mismo ang nagapamalabag nga ipadayon ang pagkutkot bisan pa ini nga hilikoton ang pinakadako nga bahin sang ila kabuhi bilang mga tumandok sang Kanipayan. Ginakabig ini nga labaw sa pagpakasal kag pagpabunyag kay amo ini ang kataposan nga pag-updanay sang mga buhi kag minatay.

Nagbuko si Angging nga palapitan ang iban pa nila nga mga himata. Napat-od niya nga indi magbalibad ang mga kadugo sang iya lolo.

“Sa akon pagtulok,” ang pangbukas nga saysay ni Goring nga pinakatigulang sa iya mga tiyo kag nagatindog nga pangulo sang mga tumandok, “buligan ang buloligan suno sa aton ikasarang.”

“Matuod ina, Goring, apang wala na kami sing sarang pa maamot,” ang sabat sang isa man niya ka tiyo. “Naubos ka guba ang mga pananom namon sang nagligad nga bagyo. Nagapalibog gani kami subong sa diin makuha sang galastuhon sa pagsaylo sa pihak nga sityo.”

Hinali nga naglinong kag nagtulokay ang mga tumalambong. Madamo ang wala makahangop sa ila nabatian.

“Dako subong ang libog nga ginaatubang sang aton minoro,” ang agaw ni Goring. “Ayhan nabatian ninyo nga may kasugtanan na kita sa gobyerno nga mahalina kita diri

sa Kanipayan kag masaylo sa Omlot. Matapos na nila ang pagtukod sang dam sa Mayo. May anom pa kita ka bulan nga nabilin.”

Nagkinagual ang mga tumalambong. “Asta san-o ninyo ini taguon sa amon?” ang pamasol sang mga ulihi nakabati. “Kon ubos na ang panabang sang gobyerno?”

“Indi amo ina ang akon tuyo,” ang sabat ni Goring. “Sang nagligad lang nga semana nagtukad diri ang mga tiglawas sang munisipyo agod ipaalinton ang kasugtanan. Ipabalo ko ini sa tanan sa sunod nga pagtilipon apang wala ko ginapaabot nga mabukaran ini subong. Tapos na ang panahon sang mga tumandok diri sa Kanipayan. Mapaiway kita kag masaylo sa Omlot.”

“Diri kita ginbun-ag kag gintuboan sang buot, Goring,” ang sabat sang isa ka tigulang. “Diri man ginbun-ag kag ginlubong ang aton mga katigulangan. Ngaa indi naton ipakigbato ang duta nga ini?”

“Kay wala kita mahimo,” ang sabat ni Goring. “Masupil lang kita.”

Buhi pa si Ulang Baoy sang una nga nagkadto ang mga taga-banwa sa ila minoro agod ipabalo ang ginatuyo sang gobyerno. Nagsiling sila nga ang Kanipayan ginapanag-iyahan sang mga tumandok kag ila man ini ginakilala. Ugaling dako ang kinahanglanon nga tubi sang mga taga-banwa. Bangod sa malawid nga kainit sang panahon, nahubsan ang mga tuboran nga ginakuhaan sang tubi sa banwa kag sa mga kaiping nga mga syudad. Ang pagpahimo sang dam ang sabat sang gobyerno.

“Ngaa diri gid sa aton himuon ang dam?” ang pamangkot sang tigulang nga babaye. “Maayo ang mga taga-banwa kay indi madulaan sang palangabuhian. Abi nila sa aton mga hilamon nga sarang galbuton kag ihaboy kay indi mapuslan.”

Bilang baylo sa masaklam nga duta sa pagpatukod sang dam, hatagan sila sang duta sa Omlot, sityo nga mga duha ka adlaw kon lakton halin sa Kanipayan. Nagtaliwan si Ulang Baoy nga nagapabilin nga hulusayon ang tuhoy sa dam. Kon sia lang ang pasugtan, panginmatyan niya ang kinamatarong sang mga tumandok nga mangabuhi sa Kanipayan. Madugay kag magamo ang nagsunod nga pagsinuay. Nalimtan nila ang kabangdanan sang ila pagtambong sa pagtilipon.

“Ano na lang ang matabo kay Ulang Baoy?” ang pamangkot ni Angging sa matunog nga tingog sang pamatyag niya nagpalayo na ang ila ginahambalan. “Sin-o sa inyo ang mabulig sa pagpakutkot?”

Kalinong ang ginbalos sang mga tumalambong. Mansig duko sila kag mansig tulok sa malayo. Ang ila kalinong sundang nga naglihap sa tagipusuon ni Angging. Kon sa ila wala bili ang kapahuwayan ni Ulang Baoy, sa iya malahalon ini nga hilikoton.

“Ako!” ang hinali nag-awas sa iya ba-ba. “Ako na lang ang mangita sang kwarta agod mapakutkot si Ulang Baoy.” Wala sing panibi-tibi nga nagkadagway ang mga ginakumkom niya nga balatyagon, kag bisan sia wala sing pinadahom-dahom paano niya ini tumanon.

“Ipaiway anay ang pagpakutkot,” ang sabat ni Goring. “Kanugon ang kwarta nga magasto.”

“Hapos hambalon kay indi ikaw ang nangako kay Ulang Baoy.”

“Angging, magasto ang pagsaylo sa pihak nga sityo. Luwas sina, handaan man ninyo ni Kayi ang inyo kasal”

“Puro lang kaugalingon ang ginapanumdom ninyo. Paano ang minatay? Sin-o ang madumdom sa iya?”

“Himata ko man si Ulang Baoy”

“Himata! Amo kamo sini mag-ulikid sang inyo himata?”

Diri nautod ang sabantay nila nga duha. May idugang pa kuntani ang tigulang apang nagtalikod na si Angging. Nasat-om niya nga wala sing pakadtoan ang iya pagpakitluoy sa mga himata.

Nalikopan na sang kadulom ang Kanipayan sang makapahuway si Angging sa pagpanghimos sang iya ginpanihapon.

“Angging, maayong gab-i,” ang panamyaw ni Susa sa ganhaan sang iya kamalig.

“Maayong gab-i. Wala mo na maabti ang balinghoy,” ang sabat niya nga nagayuhom.

Si Susa ang pinakamalapit niya nga pakaisa sa Kanipayan. Mag-utod na ang pagkabig nila sa isa kag isa. Upod sila sini nga nagdako, upod nga nagpanaka sang lumboy kag bayabas sa kagulangan, kag upod nga napak-ad ang mga tuhod sa pagpadusdos sa paklang sang niyog.

“Ano ang himuon mo? Daw nakibot ako sa ginpanghambal mo kagina.”

Wala makatikab si Angging. Nagtulok ini sa malayo nga masinulob-on.

“Madulhog ako sa banwa. Mangamo agod makatipon sang kwarta.”

“Kay wala ka man gali diri, hulamon ko anay ining salaming mo.”

“Sin-o ang ginapaanyagan mo? Huo, indi ko man ina madala. Apang amligan mo gid kay ginhatag ina ni Kayi sa akon.”

“Paano na lang gali ang kasal ninyo ni Kayi?”

“Nagsugilanon na kami kagina. Ipaisol anay namon ang kasal. Nahangpan niya ang akon kahimtangan.” Naggihawa sia sang madalom, mabug-at ang iya huna-huna.

Mabatian niya ang tingog ni Kayi sang nagsugilanon sila kagina. Dako ang pagkakibot sang kahagugma sang magpamaalam ini sa iya nga madulhog sa banwa. Nagalaum si Kayi nga makapakasal sila bag-o mag-abot ang tion sang pagpakutkot. Buhi pa si Ulang Baoy magkahagugma na sila kag nakahangdo na ang tigulang sang ginpangayo sini ang kamot ni Angging. Ang bilog nga minoro nakasaksi sang ila pagpalanggaanyay kag tanan sila nagadayaw sa katutom ni Angging kag sa kaalwan ni Kayi. Mas nangin malapit ang balatyagon sang duha sang nagtaliwan si Ulang Baoy. Si Kayi ang haligi nga naghatag sa iya sang kapag-on nga atubangon ang kabuhi. Gani masakit kay Angging ang mabulag sa kahagugma, apang nahangpan niya nga may alakoon sia nga kinahanglan tumanon.

“May ginabatyag ka, Angging?” may badlit sang kabalaka sa tingog ni Susa.

“Indi ako makatulog kay masami ako nga ginapadamgo ni Ulang Baoy. Napat-od ko nga indi sia makapuhaway kon indi makutkot ang iya mga tul-an. Para man sa akon kahilwayan, madulhog ako buwas.”

Wala lagi matulogi si Angging paglumbos ni Susa. Nagpamat-od sia nga madulhog sa banwa kag didto mangita sang obra kay nabinagbinag niya nga sa sulod sang anom ka bulan, sarang niya matipon ang kinahanglanon nga kantidad. Bisan wala sing mabilin sa ila pagsaylo sa Omplot ukon sa pagpakasal nila ni Kayi, palabihon niya ang pagpakutkot.

Wala pa makapamalo ang manok pagkaaga, nagbangon na si Angging. Gani sang nanawag na si Kayi agod sugaton kag idul-ong sia, maabtik niya nga ginbuksan ang ganhaan sang iya kamalig. Sanaaw ang mga bituon sa kalangitan nga daw nagahinugyaw sa pagpasimpalad ni Angging. Halin sang una, wala pa sia makakadto sa banwa.

“May kilala ka sa banwa?” ang mahinay nga pamangkot ni Kayi samtang nagalakat sila.

“Pangitaon ko si Kadoy nga nagabolante sang baog sa minoro,” ang sabat niya. “Nakamuno sia sang una nga nagapangita sang kabulig ang amo niya.”

“Indi ta ka mahawiran, gani mahulat ako,” ang mahumok nga balos ni Kayi samtang ginatulok si Angging kag ginapisil ang ginauyatan nga kamot sang kahagugma. “Maghalong ka didto. Diri lang ako pagbalik mo. Panaad ko ina sa imo.”

Ang mga tinaga ni Kayi mga talawis sang bato nga nagsapding sa iya dughan. Nagliso si Angging kag ginwahig ang iya buhok agod indi makita ni Kayi ang pagtulo sang iya mga luha. Sa pagkabug-at sang iya ginapas-an nga balatyagon nga halos masubsob sia samtang nagalakat. Indi niya luyag mabulag kay Kayi kay sia ang kabakod nga iya ginsandigan humalin nga nagtaliwan si Ulang Baoy. Kay Kayi niya napanganinaw ang kaanyag sang palaabuton, ang kalipay sang nagahandom kag nagalaum, kag ang kaputli sang pagpalangga nga wala nagahulat sing balos.

Nagabanag-banag na sang makaabot sila sa batuhon nga pangpang sang suba. Amo ini ang pinakamalapit niya nga tapak sa suba nga kinamatyan sang iya mga ginikanan. Suno kay Ulang Baoy, diri sa suba sang Kanipayan nalumos ang iya iloy kag

amay. Gani nagtudok sa iya huna-huna nga indi magtabok ukon magpalapit sa makatalagam nga lugar. Bangod linghod pa ang huna-huna sang mapatay ang iya mga ginikanan, wala sia sing madamo nga mga handomanan upod sa ila. Mas malapit ang iya balatyagon sa iya lolo nga nagpadako sa iya, apang sang madumdoman niya ang iya iloy kag amay, nakabatyag sia sang mahumok nga kusi sa iya dughan.

Madugay ang iya tulok sa makanay nga ilig sang suba. Makita niya ang silak sang adlaw nga nagahalok sa tubi nga nagaidlak sa kakunyag. Amo ini ang pinakadako nga suba sa Kanipayan, kag ginapatihan nila nga alagyan pakadto sa ulihi nga hamyangan sang mga minatay. Diri ginahugasan ang mga kasaypanan sang kalag agod liwan mangin putli kag takos nga mag-upod sa ila mga katigulangan.

Nagdulog sia sang makadali bag-o gintuhoy ang huna-huna nga magpadayon. Ginkuha niya ang kamot ni Kayi kag dungan nila nga gin-ubog ang matin-aw nga suba. Sang matandog sang iya tiil ang tubi, nabatyagan niya ang pagpanalupsop sang katugnaw sa iya unod. Ginpabay-an niya nga panason sang katugnaw ang kabug-at kag kapung-aw nga iya ginabatyag. Gintulok niya si Kayi kag magyuhum.

Sang makalab-ot sila sa pihak nga pangpang, nagpamaalam si Angging kay Kayi. Tubtob diri ang ginkasugtan nila nga pagdul-ong agod indi sia mabudlayan sa ila pagbulaganay. Nagpadayon sia sa paglakat nga ginakugos ang puyo diin natago ang iya mga gamit. Magluwas kay Kayi, ang kabug-osang sang iya kabuhi nasulod sa isa ka puyo. Apang napat-od niya nga wala sing talaksan nga makatungkad sang pagpalangga ni Kayi sa iya. Ini nga panghuna-huna naghatag sa iya sang paglaum kag kalinong.

Malayo na sia sa Kanipayán apang nagpabilin ang hagamhom sang suba sa iya pamatin-an. Nagpadumdom ini sa iya sang masubo nga ambahanon nga una niya nabatian kay Ulang Baoy.

Hayhay sang akon kalag

Pahuway na ang luyag

Payag nga ginapuy-an

Akon na nga bayaan

Ako mamilin-bilin

Sa dili maghalin

Pawala man patuo

Magtarong sa pagtuo

Dalanon akon lakton

Bisan suba subaon

Tubtob sa kalinawan

Hamyangan sa katubtoban

Sa tupad ko si tatay

Sa luyo ko si nanay

Naagyan niya ang ginapatukod nga dam. Madamo ang mga tawo kag mga galamiton sa paghimo sang dam. Mapagsik ang mga tinawo kag wala sing untat ang sugo sang nagadumala gani nabanta niya nga sa pila lang ka bulan matapos na ini.

Sang makaabot sia sa banwa, wala mabudlayi si Angging nga makakita sang obra. Paagi kay Kadoy nga manogbolante sang baog nakasulod sia bilang kabulig. Mapalaron

si Angging kay mabuot ang iya amo kag sang ginsaysay niya ang iya inagihan, nagbulig ini duso sa iya nga tumanon ang iya panaad. Bangod sini, nagbag-o ang pagtulok ni Angging sa mga taga-banwa. Kon sang una may pagpangduha-duha sia tungod sa iya nabatian nga pagpanonto sang mga taga-banwa sa mga tumandok, nabaylohan ini sang pagsalig sa mainit nga pagbaton nila sa iya.

Bisan mapag-on ang panghuna-huna ni Angging, may mga kagab-ihon nga ginaduaw sia sang kapung-aw kag kahidlaw. Magahod kag masako ang pangabuhi sa banwa gani ginahandom niya ang mga butang nga naandan kag binayaan sa minoro. Ginapanganinaw niya ang huni sang mga sirom-sirom, ang amyon sang bag-ong ani nga palay, ang silak sang bulan, kag ang matam-is nga kalinong sang Kanipayan. Labaw sa tanan, ginakahidlawan niya ang mahumok nga tulok sa iya ni Kayi, ang maalabaab sini nga palad kon magdat-ol sa iya kamot, kag ang mahamot nga alisbong sang iya lawas. Bangod sini nga mga panghuna-huna, naagwanta niya ang mabulag sa kahagugma, kag ang mga binulan daw mga layon lang nga kawayan nga pinanghunos.

Natipon ni Angging ang kantidad nga kinahanglanon gani nagtuyo ini nga magbalik dayon sa Kanipayan. Daw sang san-o lang sia una nagdulhog kag subong Abril kag pabalik na sia sa ila minoro nga mga walo ka oras kon lakton halin sa banwa.

Madulom pa sang nagbangon sia kagina sang kasanagon agod usuyon ang banas nga una niya gin-agnan anom na ka bulan ang nagligad. May kakunyag sa iya tagipusuon nga sa kataposan mahatag niya ang kapahuwayan nga ginhandom sang iya lolo bag-o ini nagtaliwan. Malipayon man sia kay liwan sila makitaay ni Kayi.

Sa iya pagpauli, nakita niya nga halos tapos na ang ginapatindog nga dam. Nagathag sa iya ang ginhambal ni Goring nga pangulo sang ila minoro. Kinahanglan nila nga maghanda kay Mayo na sa masunod nga bulan kag kinahanglan makasaylo na sila sa Omlot. Kon matapos ang dam, ang tubi nga nagailig sa suba sang Kanipayan, inanay nga masupot kag mataas asta nga matabonan ang mga pananom, balay, kakahoyan kag banglid, upod na ang kuweba sa diin natago ang mga tul-an sang ila mga katigulangan. Sa ulihi, ang ila minoro mangin kaangay sang linaw, kag diri magahalin ang tubi nga ipanagtag sa mga taga-banwa. Gani dako ang kakugmat nga gindala sang pagpahimo sang dam sa mga tumandok. Nasat-om nila nga sarang sini lunoron indi lang ang bilog nga Kanipayan kondi ang ila gawi kag pagpati.

Madamo ang nasugata niya nga mga kakilala nga halin sa Kanipayan. Ginapangunahan ini ni Goring nga pangulo sang ila minoro. Nanamyaw ini kay Angging nga nagayuhom. Ginbaton kag ginbalusan man ni Angging ang iya pagpanamyaw.

Halos bilog nga minoro sang Kanipayan ang nagadulhog upod na ang panimalay sang mga himata ni Ulang Baoy. Siling nila amo ini ang pinakamaayo nga higayon kay tig-ilinit gani manabaw ang tubi sa suba kag indi madanlog ang alagyan. Manogtapos na ang dam kag sa pila na lang ka bulan masugod na ang tig-ululan.

Sa kilid sang iya panulok, nakita niya ang mga pasiplat sang mga tumandok nga babaye nga wala nagbugno sa iya kag nagpadayon lang sa paglakat nga lukdo ang ila mga binagtong. Nasaklaw sia apang gintabog niya ang kalain sang buot kay ayhan ang ila ginpakita dala lang sang ila kakapoy.

Hinali may nagdakop sang iya panan-awan sa hubon sang mga tumandok. Si Kayi. Naglaktaw ang pitik sang iya tagipusuon. Nagdala ini sang lunsay nga kalipay sa iya sa paghuna-huna nga ayhan nagkari ang kahagugma agod apason sia. Sa iya kahidlaw, wala niya matalupangdi ang nakapalibot kay Kayi. Gintawag niya ini. Sang mabatian sia, nagdulog ang lalaki sa paglakat kag nagtulok sa iya nga daw nakibot.

Natingala si Angging sa panghulag ni Kayi, gani ginsugkay sang iya panulok ang palibot. Didto niya nasaksihan nga nagakapyot si Susa sa wala nga butkon ni Kayi. Gintulok niya ang naghobok nga tiyan sang iya pakaisa. Nagduko lang si Susa nga daw pinutos sang kahuya kag indi makatampad sa iya. Nakita niya ang ginauyatan sini nga salaming nga iya ginpahulam sang gab-i bag-o sia magdulhog sa banwa. Nasat-om niya nga ang mga butang nga malahalón sa iya, gin-angkon na subong ni Susa.

“Angging” ang namitlang ni Kayi nga hinali ginwahig ang kamot ni Susa sa iya butkon.

Ang kahidlaw ni Angging sang iya makita ang bayhon ni Kayi, nasal-ihan sang kaimon kag kangil-ad nga nagpanalingsing sang matalom nga mga tinaga.

“Diin ang dungog sang ginsaad mo nga hulaton ako?” ang sabat ni Angging, ang iya tingog natugob sang pagpamasol.

“Palangga ta ka, Angging” ang malulo nga nasambit ni Kayi, nagapakitluoy ang iya mga mata sa paghangop sang anay kahagugma.

Hinali nga daw nagtay-og ang kalibotan ni Angging, kag nalingkang ang iya ginatindogan. Wala sing tinaga nga nahuman sa iya ba-ba apang nagkawas sa iya dughan ang ngoyngoy nga puno sang hibubun-ot kag aligotgot. Madasig sia nga nagdalagan

palayo. Bisan sanday Kayi kag Susa wala makapangaman, kag sang hana lagson ni Kayi ang anay kahagugma, malayo na ang antad sini.

Samtang nagadalagan, mabatian ni Angging ang kaugalingon sang adlaw nga nagkadto sia sa banwa. Ayhan kon matapos na ang pagpakutkot, madayon na ang ila kasal ni Kayi. Ayhan sa Omlot sila mapuyo kag matukod sang ila panimalay. Ayhan mangin malipayon sila kag ang ila palaabuton masanag. Sa pagkadalom sang gamot sang iya pagpalangga kay Kayi, gani nahibaloan niya nga masakit ini bunloto.

Malasuba sang Kanipayan ang ginhibi ni Angging kay Kayi. Kon mahimo, luyag niya lumson ang kaugalingon sa duog nga kinamatyan sang iya mga ginikanan. Sa kapung-aw nga ginabatyag, nadulaan sia sang pangalibotan, kag wala makahibalo kon paano nakaabot sa iya kamalig.

Kasisidmon na sang nagbalik ang panimuot ni Angging. Nagpungko sia sa kilid sang bintana kag nagtulok sa malayo. Nadumdoman niya ang natabo sa dalan kagina. Luyag niya maghibi liwan apang naghubas na ang iya mga luha.

Pagkaaga, ginduaw niya ang lulubngan sang iya lolo. Didto niya gintigis ang kakapoy kag kapung-aw, ang kasakit sang buot, ang kapintas nga iya inagihan kag ang mga handom nga nanginpadlos sa iya mga tudlo. Tanan ini ginhalad niya sa lulubngan ni Ulang Baoy nga nagahilibion kag nagangutngot ang dughan.

Nagpahuway kag namalandong sia sang masunod nga mga inadlaw agod hangpon ang laygay sang mga nagkalatabo. Masami sia nga nagapamintana samtang ginasayasat ang kasilingan kag pilit ginatultol sa iya huna-huna ang mga tion nga sia bata pa kag malipayon. Kalabanan subong sang mga pamalay wala na sing tawo kay

nagdulohog na pakadto sa Omlot. Ang mga tanom nagkalaging, ang mga talamnan nagpalamangag, ang mga kakahoyan nagkalasunog.

Apang sang magmuklat sia sa ikatlo nga adlaw, masanag kag maanyag ang iya palibot. Wala sing malabuhok nga simbog ang asul nga langit. Ayhan nabaton na niya ang iya kapalaran, kay namat-od sia nga tumanon ang panaad kay Ulang Baoy. Gani pagkasunod nga adlaw, ginpahanda na niya ang mga galamiton agod hiwaton ang pagpakutkot sa masunod nga semana. Bisan indi sila himata, nagtan-ay sang bulig sa pagkutkot ang mga tumandok nga wala pa makadulhog. Ginpasalamatan niya ang tabang nga wala niya ginapaabot.

Lab-as pa sa iya huna-huna ang pagpakutkot ni Ulang Baoy sang iya mga ginikanan. Nakahibalo sia sa mga pasunod nga hilikoton gani sia ang nanguna sa adlaw sang pagpakutkot. Nagluto sia sang madamo nga mga pagkaon nga iya man ginpakaon kag ginpangkuyang upod sang tabako kag tuba. Sang matapos sila makakaon, ginpagwa nila ang mga bagtingan kag ginpatik-patik ini samtang nagasaot sa ulihi nga higayon nga makaambit ang minatay sang kalipay upod ang mga buhi. Paagi sini mangin bug-os ang ila pagpadayon sa pihak nga kinabuhi.

Nag-untat sila sang maghandong na ang adlaw kag inanay nga nagpadulong sa kagulangan sa diin nalubong ang lawas ni Ulang Baoy.

Sang makutkot na nila ang lulubngan, si Angging mismo ang naghaw-as sang lawas ni Ulang Baoy. Mainamligon niya nga gintinloan kag ginputos ang mga tul-an sini. Kag kaangay sa tawo, ginpasuksokan niya sang burdado nga panapton ang pinutos nga mga tul-an. Nanangis sia sang madumdoman ang pagpalangga kag pagsapupo sang

tigulang sa iya sang gamay pa sia, kay subong sia na ang nagaatipan sa iya lolo. Sang mailisan, ginkugos ni Angging ang pinutos kag gindala sa kuweba sa diin ini taguon.

Dulom na sang matapos ang pagpakutkot. Nabungkag na ang kabug-at sa dughan ni Angging nga nagpamag-an sang iya pamatyag. Sadtong gab-i, ginpadamgo sia ni Ulang Baoy sa katapusan nga higayon. Matam-is nga yuhom ang ginbilin sa iya sang tigulang samtang ginasuba sini ang ginhalinan sang matin-aw nga tubi.

Pagkaaga, nagpamat-od si Angging nga masaylo sa Omlot upod sa nabilin nga mga tumandok. Bisan makagalanyat ang magbalik sa banwa, mas malig-on ang iya pagtuo nga buligan ang iya minoro agod mapadayon ang ila gawi kag pagpati. Malunod ang Kanipayan apang mapabilin nga buhi ang tumandok sa ila pagkatawo. Gintuhoy niya nga atubangon nga ligwa sa tagipusuon ang nadangatan sang iya paghigugma kay Kayi kag tultolon ang kapag-on nga pasaylohon ang iya pakaisa.

Nangin hilway si Angging subong nga nakutkot kag nadul-ong na sa hamyangan ang mga tul-an ni Ulang Baoy. Natuman niya ang panaad nga iya ginsaad. Ini nga panghuna-huna ang naghatag sa iya sang himpit nga kalipay.
